

Μια ακολουθία τυχαίων μεταβλητών

$$X_1, X_2, \dots, X_n$$

αποτελεί τυχαίο δείγμα αν είναι ανεξάρτητες

και ισόνομες, δηλ. ακολουθούν την ίδια κατανομή.

Επομένως θα έχουν και ίδια μέση τιμή και διασπορά

Μια συνάρτηση των ζ.μ. $X_1, \dots, X_n$ που δεν εξαρτάται από αγνώστες παραμέτρους ονομάζεται στατιστική συνάρτηση.

Στατιστική συνάρτηση που μας ενδιαφέρει
πολύ είναι το $\sum_{i=1}^n X_i = X_1 + X_2 + \dots + X_n$,

ο δειγματικός μέσος $\bar{X} : \frac{X_1 + \dots + X_n}{n}$

και η δειγματική διασπορά :

$$S^2 = \frac{\sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2}{n-1}$$

Μας ενδιαφέρει πολύ αν η στατιστική τι κατανομή
ακολουθούν αυτές οι στατιστικές συναρτήσεις,
και ιδιαίτερα το $\boxed{\bar{X}}$.

Τυχαία μεταβλητή X (π.χ. εισόδημα)

Υποτιθέμενη κατανομή

F ή f

Μέση τιμή

μ

Διασπορά

σ^2

Πληθυσμός

Τυχαίο δείγμα από
'παραμοιόζουσες' X :
 $X_1, \dots, X_n$

Μέση τιμή

$\bar{X}$

Διασπορά

S^2

Δείγμα

Στατιστική

Παραμετρική

Μη παραμετρική ή
Απαραμετρική

Έστω τ.μ. X που περιγράφει κάποιο χαρακτηριστικό του πληθυσμού που μας ενδιαφέρει. Η τ.μ. X ή ένα τυχαίο δείγμα από πανομοιότυπες τ.μ. X' που το συμβολίζουμε $X_1, X_2, \dots, X_n$ ακολουθεί κάποια κατανομή F . Μπορεί να ξέρουμε ή απλά να θέλουμε να κάνουμε κάποιες υποθέσεις για την F ή να μην θέλουμε να κάνουμε καμία υπόθεση.

Στην παραμετρική στατιστική υποθέτουμε ότι η F είναι γνωστή αναλυτικά χωρίς εκτός από κάποιες παραμέτρους.

Π.χ. Γάμμα με παραμέτρους a και b οι οποίες είναι αγνώστες

ή

Poisson με παράμετρο

λ που είναι αγνώστ.

Θέλουμε να μάθουμε τις αγνώστες παραμέτρους

Στην απαραμετρική στατιστική δεν ξέρουμε τίποτα για την F ή από θέλουμε να μάθουμε τις ιδιότητες της F .

Οι ημερομηνίες έρχονται από το 2.δ.
 $X_1, \dots, X_n$.

Παραμετρική Στατιστική

Έστω ημερομηνίες (χαρακτηριστικό του ημερομηνίου) που περιγράφεται από την τ.μ. X η οποία ακολουθεί κατανομή ή πιο συγκεκριμένα σ.η.η. ή σ.μ.η.

Για γνωστές συναρτησιακές μορφές εκτός της παραμέτρου θ που είναι αγνώστη.

Το θ παίρνει τιμές σε ένα χώρο Θ ο οποίος ονομάζεται παραμετρικός χώρος.

Συμβολισμός $X_1, \dots, X_n$ τ-δείγμα
 $x_1, \dots, x_n$ δεδομένα δηλαδή
συγκεκριμένες τιμές των
τ.μ. $X_1, \dots, X_n$.

Θέλουμε να εκτιμήσουμε το θ με βάση το 2.δ.

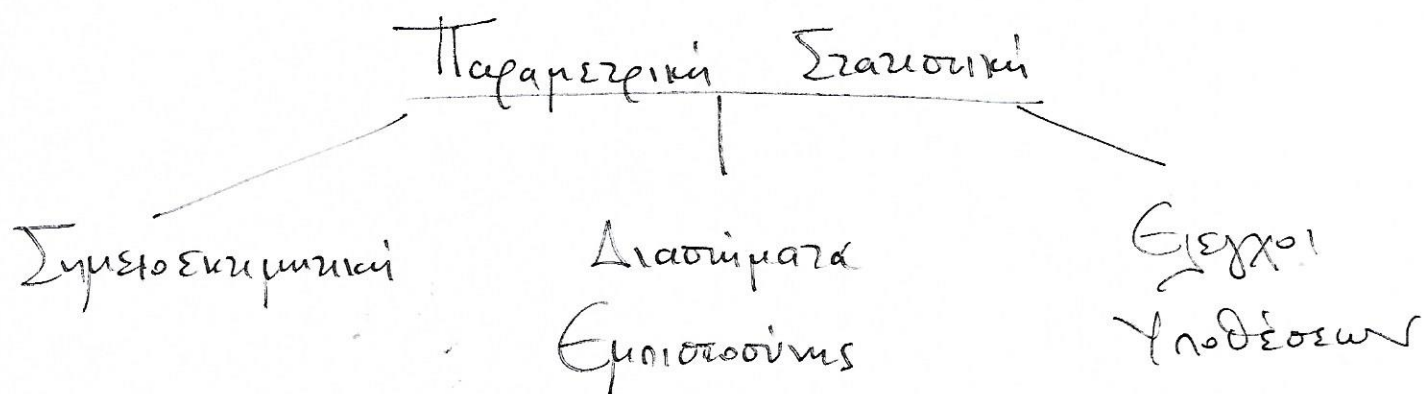
$X_1, \dots, X_n$. Πιο συγκεκριμένα θέλουμε να βρούμε στατιστική συνάρτηση $u(X_1, \dots, X_n)$ (εξαρτάται από τις $X_1, \dots, X_n$ αλλά όχι από αγνώστες παραμέτρους)

τότε ώστε αν $x_1, \dots, x_n$ δεδομένα που έχουμε στα χέρια μας,

η τιμή $u(x_1, \dots, x_n)$ να είναι μια αριθμική
εκτίμηση της παραμέτρου θ .

Η στατιστική συνάρτηση $u(X_1, \dots, X_n)$ η
οποία είναι τ.μ. ονομάζεται σημειοεκτίμηση
του θ . (point estimate).

Τη συνάρτηση μ.η ή η.η ναί πάλιν δείχνουν ότι την συμβολίζουμε και
 δώ και τώρα με $f(x, \theta)$ για να δηλώνουμε την εξάρτηση ως προς
 των αγνώστων παραμέτρων θ . Ας δούμε μερικά παραδείγματα:

a) Έστω $X \sim N(\mu, \sigma^2)$, σ^2 γνωστό, μ αγνώστο. τότε

$$f(x; \theta) = \frac{1}{\sigma\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(x-\theta)^2}{2\sigma^2}}, \quad x \in \mathbb{R}$$

όπου $\theta = \mu$ και $\Theta = \mathbb{R}$

β) Έστω $X \sim N(\mu, \sigma^2)$, μ γνωστό και σ^2 αγνώστο. τότε

$$f(x; \theta) = \frac{1}{\sqrt{2\pi\theta}} e^{-\frac{(x-\mu)^2}{2\theta}}, \quad x \in \mathbb{R}$$

όπου $\theta = \sigma^2$ και $\Theta = (0, \infty)$.

γ) Έστω $X \sim P(\lambda)$, λ αγνώστο. τότε

$$f(x; \theta) = e^{-\theta} \frac{\theta^x}{x!}, \quad x = 0, 1, 2, \dots$$

όπου $\theta = \lambda$ και $\Theta = (0, \infty)$

(δ) $X \sim N(\mu, \sigma^2)$, μ, σ^2 αγνώστα. τότε

$$f(x, \theta) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}\sigma_2} e^{-\frac{(x-\theta_1)^2}{2\sigma_2^2}}, \quad x \in \mathbb{R}$$

όπου $\theta = (\theta_1, \theta_2) = (\mu, \sigma^2)$ και $\Theta = \{\theta = (\theta_1, \theta_2) : \theta_1 \in \mathbb{R}, \theta_2 \in (0, \infty)\}$.

Οι μέθοδοι ^{σημαντικές} εκτίμηση ^{και} θ που θα αναπτύξουμε εδώ είναι δύο: η μέθοδος μέγιστης πιθανοφάνειας (maximum likelihood method) και η μέθοδος των ροών (method of moments). Ξεκινάμε με τη μέθοδο μέγιστης πιθανοφάνειας. Η από κοινού σ.π.η. ή σ.π.η των $X_1, X_2, \dots, X_n$ μπορούμε σαν συνάρτηση να θ ονομάζεται συνάρτηση πιθανοφάνειας (likelihood function) και δίνεται από τον τύπο

$$L(\theta, x_1, x_2, \dots, x_n) = f(x_1, \theta) f(x_2, \theta) \dots f(x_n, \theta) = \prod_{i=1}^n f(x_i; \theta).$$

$\uparrow$
γινόμενο
λόγω ανεξαρτησίας

$\uparrow$
ομοσ f
διότι έχουν
την ίδια
κατανομή

Έστω $x_1, x_2, \dots, x_n$ σταθερά (fixed)

και θεωρούμε την $L(\theta, x_1, \dots, x_n)$ σαν συνάρτηση του θ

Παράδειγμα - Διαισθητική ερμηνεία της μεθόδου μέγιστης πιθανοφάνειας

Εστω διωνυμικά περάματα $X_1, \dots, X_n$ οδού

$$X_i \sim b(1, p) \text{ ή } X_i \sim b(1, \theta)$$

Η πιθανότητα επιτυχίας p είναι αγνώστη και
θελουμε να εκτιμηθεί.

Αφού γίνουν τα περάματα εστω ότι έχουμε δεδομένα

0, 0, 1, 0, 0, 1, 1, 0, 0, 0, 0, ...

$$H \quad P(X_1=0, X_2=0, X_3=1, X_4=0, X_5=0, X_6=1, \dots, \theta)$$

δηλαδή η πιθανότητα να παρατηρήσουμε αυτά τα νούμερα
εξαρτάται από την πιθανότητα επιτυχίας θ .

Μπορούμε να θέσουμε τα εξής ερωτήματα:

Ποια είναι η πιο πιθανή τιμή για το θ , η τιμή
0.1 ή 0.9? Εδώ θα σκεφτείμε με βάση τα νούμερα
να αναπλάσουμε 0.1 αφού βλέπουμε πολλά μηδενικά
ή απλώς αγγίζει αποτυχίες.

Οι ερωτήσεις συνεχίζονται.

Ποια είναι η πιο πιθανή τιμή για το θ , η τιμή
0.2 ή 0.8? Κ.λ.π.

Ποια είναι η πιο πιθανή τιμή από όλες τις τιμές ($\theta \in (0,1)$) να παράγασε αυτά τα νούμερα;

Ή αλλιώς, ποια τιμή του θ μεγιστοποιεί την πιθανότητα να παρατηρήσουμε αυτά τα νούμερα;

Θέλουμε λοιπόν να μεγιστοποιήσουμε ως προς θ

$$\text{των } P(X_1=0, X_2=0, X_3=1, \dots, \theta)$$

Αυτή όμως είναι η συνάρτηση μέγας πιθανότητας, η απο κοινού των $X_1, \dots, X_n$ ή όπως των ορίσαμε πριν η συνάρτηση πιθανοφάνειας.

Θέλουμε να βρούμε το

$$\max_{\theta \in \Theta} L(\theta, x_1, \dots, x_n) \quad \text{για fixed } x_1, \dots, x_n$$

$$= L(u(x_1, \dots, x_n), x_1, \dots, x_n)$$

Η τιμή $u(x_1, \dots, x_n)$ είναι μια εκτίμηση του θ με βάση τα fixed νούμερα $x_1, \dots, x_n$.

Η στατιστική συνάρτηση $u(X_1, \dots, X_n) \equiv \hat{\theta}$ είναι

η εκτιμήτρια συνάρτηση μέγιστης πιθανοφάνειας του θ

Τις βρίσκουμε μερικο μας συνάρσεις; παίρνουμε παράγωγο.

Βήματα ως μεθόδου

1) $L(x_1, \dots, x_n, \theta)$

2) $\ln L(x_1, \dots, x_n, \theta)$

3) $\frac{d \ln L(x_1, \dots, x_n, \theta)}{d\theta} = 0$

και λύνουμε ως προς θ οδου τζιρέ

$$\theta = u(x_1, \dots, x_n)$$

4) $\hat{\theta} = u(X_1, \dots, X_n)$ η σημειοεκτιμήτρια του θ
Ε.Μ.Π. του θ .

Παράδειγμα

Εστω $X_1, \dots, X_n$ Τ.δ. από την $b(1, \theta)$ κατανομή.

Να βρεθεί εκτιμήτρια μεγίστης πιθανότητας (ΕΜΠ) του θ .

1) $L(x_1, \dots, x_n, \theta) = \prod_{i=1}^n f(x_i, \theta) =$

$$\theta^{x_1} (1-\theta)^{1-x_1} \theta^{x_2} (1-\theta)^{1-x_2} \dots \theta^{x_n} (1-\theta)^{1-x_n} =$$

$$\theta^{x_1+x_2+\dots+x_n} (1-\theta)^{n-(x_1+x_2+\dots+x_n)} =$$

$$\theta^{\sum x_i} (1-\theta)^{n-\sum x_i}$$

$$2) \ln L = \sum_{i=1}^n x_i \ln \theta + (n - \sum x_i) \ln(1 - \theta)$$

$$3) \frac{d \ln L}{d \theta} = \sum x_i \cdot \frac{1}{\theta} + (n - \sum x_i) \frac{-1}{1 - \theta} = 0 \Rightarrow$$

$$\sum x_i (1 - \theta) - (n - \sum x_i) \theta = 0 \Rightarrow$$

$$\sum x_i - \cancel{\theta \sum x_i} - n\theta + \cancel{\sum x_i \cdot \theta} = 0 \Rightarrow$$

$$\sum x_i - n\theta = 0 \Rightarrow \theta = \frac{\sum x_i}{n} \quad \leftarrow \begin{array}{l} \text{εκτίμηση} \\ \text{για} \\ \text{fixed } x_1, \dots, x_n \end{array}$$

$$4) \boxed{\hat{\theta} = \frac{\sum x_i}{n} = \bar{X}}$$

Αν κάποια διωνυμικά πειράματα δώσαν αποτελέσματα
($n=11$) $0, 0, 1, 0, 0, 1, 1, 0, 0, 0, 0$
Ποια η εκτίμηση του θ ?

$$\theta = \frac{0+0+1+0+0+1+1+0+0+0+0}{11} = \frac{3}{11} = 0.27$$

Η ΕΜΠ του θ είναι $\bar{X}$.

(Παρατήρηση: για να εμαστε πιο σωστά πρέπει να ελέγξουμε
ση $\frac{d^2 \ln L}{d \theta^2} < 0$ αλλά δεν είναι πάντα εύκολο.)

Παράδειγμα.

Έστω $X_1, \dots, X_n$ τ.δ. από την $N(\theta, 1)$.

Να βρεθεί ΕΜ.Π. του θ του μέσου της κανονικής κατανομής.

$$1) L(x_1, \dots, x_n, \theta) = \prod_{i=1}^n f(x_i, \theta) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(x_1-\theta)^2}{2}} \cdot \dots \cdot \frac{1}{\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(x_n-\theta)^2}{2}} =$$
$$\left(\frac{1}{\sqrt{2\pi}}\right)^n e^{-\frac{\sum_{i=1}^n (x_i-\theta)^2}{2}}$$

$$2) \ln L = -\frac{n}{2} \ln(2\pi) - \frac{\sum_{i=1}^n (x_i-\theta)^2}{2}$$

$$3) \frac{d \ln L}{d\theta} = -\frac{1}{2} \cdot 2 \sum_{i=1}^n (x_i-\theta) \cdot (-1) = \sum_{i=1}^n (x_i-\theta) = 0 \Rightarrow$$

$$\sum x_i - n\theta = 0 \Rightarrow \theta = \frac{\sum x_i}{n} = \bar{x}$$

$$4) \hat{\theta} = \bar{X} \quad \text{ΕΜΠ του } \theta.$$

Παράδειγμα

Έστω $X_1, \dots, X_n$ τ.δ. από την εκθετική κατανομή

με σ.η.η. $f(x, \theta) = \theta \cdot e^{-\theta x}$, $x > 0, \theta > 0$.

Να βρεθεί ΕΜΠ του θ .

$$1) L(x_1, \dots, x_n, \theta) = \prod_{i=1}^n f(x_i, \theta) = \theta \cdot e^{-\theta x_1} \cdot \dots \cdot \theta e^{-\theta x_n} = \theta^n e^{-\theta \sum x_i}$$

$$2) \ln L = n \ln \theta - \theta \sum x_i$$

$$3) \frac{d \ln L}{d \theta} = \frac{n}{\theta} - \sum x_i = 0 \Rightarrow n - \theta \sum x_i = 0 \Rightarrow$$

$$n = \theta \sum x_i \Rightarrow \theta = \frac{n}{\sum x_i} = \frac{1}{\bar{x}}$$

$$4) \hat{\theta} = \frac{1}{\bar{X}}$$

Θεώρημα του αναλλοίωτου

Έστω ότι θέλουμε να εκτιμήσουμε μια συνάρτηση του θ ως προς την $h(\theta)$.

Όταν η συνάρτηση h είναι 1-1 τότε για τις εκτιμήσεις μεθόδου πιθανοφάνειας ισχύει ότι

$$\widehat{h(\theta)} = h(\widehat{\theta})$$

Εφαρμογή

Για το προηγούμενο παράδειγμα της εκθετικής κατανομής,

$$\mu = E(X_1) = \dots = E(X_n) = \frac{1}{\theta}.$$

Να βρεθεί ΕΗΠ της μέσης τιμής μ .

$$\widehat{\mu} = \frac{\widehat{1}}{\widehat{\theta}} = \frac{1}{\widehat{\theta}} = \frac{1}{\frac{1}{\overline{X}}} = \overline{X}$$

↑
"ανταποκρίνου"

$$h(\theta) = \frac{1}{\theta} \quad 1-1 \text{ συνάρτηση.}$$

Από παράδειγμα:

$$h(\theta) = \theta^3 \quad 1-1$$

$$\text{Τότε} \quad \widehat{h(\theta)} = \widehat{\theta^3} = \widehat{\theta}^3 = \left(\frac{1}{\overline{X}}\right)^3$$

Συμπέρασμα: η εκτίμηση $\overline{X}$ πάντα

εκτιμά τη μέση τιμή μ της κατανομής των $X_i, i=1, \dots, n$.

Άλλες περιπτώσεις ΕΜΠ.

Πεδίο ορισμού εξαρτάται από το θ .

Παράδειγμα

Έστω $X_1, \dots, X_n$ τ.δ. από την κατανομή με π.π. $f(x, \theta) = \frac{1}{\theta}$, $0 < x \leq \theta$, $\theta > 0$.

Το πεδίο ορισμού εξαρτάται από το θ οπότε εδώ δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί η διαδικασία διαφόρισης.

Η συνάρτηση πιθανότητας είναι

$$L(\theta, x_1, \dots, x_n) = \begin{cases} \left(\frac{1}{\theta}\right)^n & 0 < x_i \leq \theta \quad \forall i \\ 0 & \text{αλλιώς} \end{cases}$$

Θα τη γράψουμε και σαν (για δεδομένα (fixed) $x_1, \dots, x_n$)

$$\left(\frac{1}{\theta}\right)^n I_{(x_1 \leq \theta)} I_{(x_2 \leq \theta)} \cdots I_{(x_n \leq \theta)} =$$

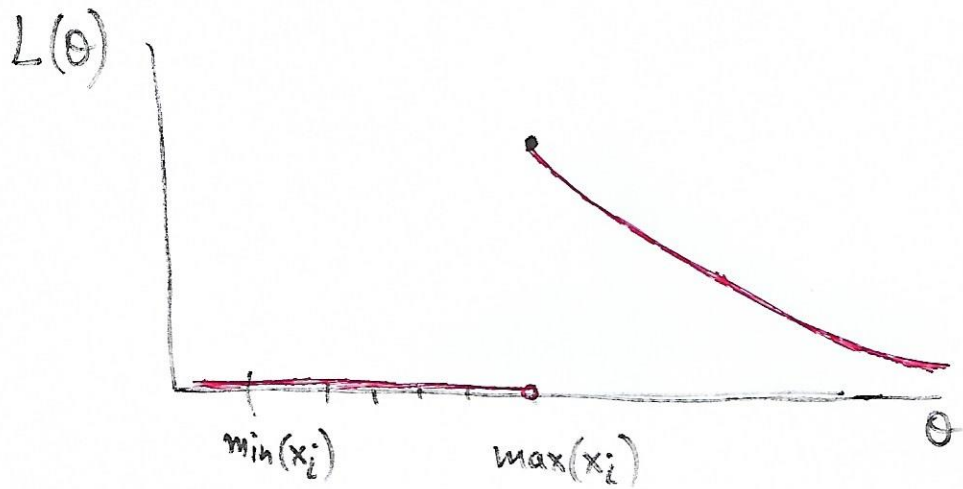
$$\left(\frac{1}{\theta}\right)^n I_{(\theta \geq x_1)} I_{(\theta \geq x_2)} \cdots I_{(\theta \geq x_n)} \stackrel{(*)}{=}$$

$$\text{οδον } I_A(x) = \begin{cases} 1 & \text{αν } x \in A \\ 0 & \text{αν } x \notin A \end{cases} \quad \text{δείκτης συνάρτηση}$$

$$\stackrel{(*)}{=} \left(\frac{1}{\theta}\right)^n I_{(\theta \geq \max_{1 \leq i \leq n} (x_i))}$$

Η γραφική παράσταση της $L(\theta, x_1, \dots, x_n)$ σαν συνάρτηση του θ για fixed $x_1, \dots, x_n$ είναι:

Η $L(\theta)$ είναι φθίνουσα συνάρτηση, άρα το μέγιστο της επιτυγχάνεται για $\theta = \max(x_i)$ ή

$$\hat{\theta} = \max_{1 \leq i \leq n} (X_i)$$

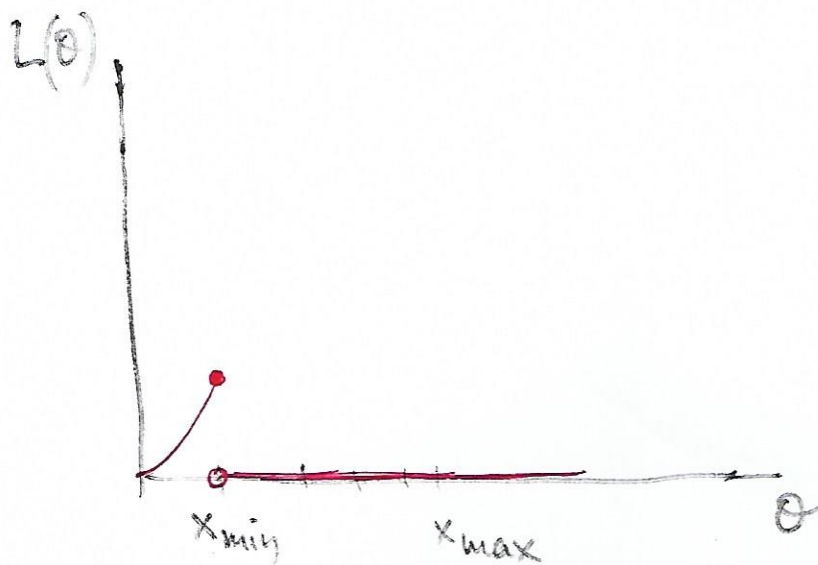
Παράδειγμα

Έστω $X_1, \dots, X_n$ ζ.δ. από την κατανομή με π.π.π.

$$f(x) = 2\theta^{-2} x^{-3}, \quad x \geq \theta, \quad \theta > 0$$

Να βρεθεί ΕΜΠ του θ .

$$\begin{aligned} L(x_1, \dots, x_n, \theta) &= 2^n \theta^{-2n} \left(\prod_{i=1}^n x_i \right)^{-3} I_{(x_1 \geq \theta)} \cdots I_{(x_n \geq \theta)} = \\ &= 2^n \theta^{-2n} \left(\prod_{i=1}^n x_i \right)^{-3} I_{(\theta \leq x_1)} \cdots I_{(\theta \leq x_n)} = \\ &= 2^n \theta^{-2n} \left(\prod_{i=1}^n x_i \right)^{-3} I_{(\theta \leq \min(x_i))} \end{aligned}$$

Το μέγιστο ενοχληστικό για $\theta = \min(x_i)$

$$\hat{\theta} = \min_{1 \leq i \leq n} (x_i)$$